

Espanjan kolonialismi Marokossa

NOGUÉ, JOAN & JOSÉ LUIS VILLANOVA (1999; toim.). *España en Marruecos (1912–1956): Discursos geográficos e intervención territorial*. 570 s. Editorial Milenio, Lleida.

Maantieteen ja siirtomaavallan tai kolonialismin välisiä suhteita on tutkittu viime vuosina yhä enemmän. Aihe on ollut kiinnostava erityisesti maantieteilijöille, jotka ovat halunneet syventää käsitystään tieteen, yhteiskunnan ja historiallisten kehityskulkujen välisistä suhteista. Tähän mielenkiintoon ja tarpeeseen perustuu myös esiteltävä teos, joka on tulosta monivuotisesta yhteistyöstä espanjalaisten, ranskalaisten ja marokkoalaisten tutkijoiden välillä.

Toimittajat mainitsevat, että teos nousee osaltaan niistä 1990-luvun kriittisen maantieteen keskusteluista, joissa on tarkasteltu modernin maantieteen syntyä samanaikaisesti uudenlaisen imperialistisen valtopolitiikan ja kapitalismin lujittumisen kanssa. Teoksen päämotiivina on kuitenkin korostaa »imperialismin kulttuurin tutkimusta», joka tekijöiden mukaan on jäänyt taloudellisen painotuksen varjoon. Samalla teos on puheenvuoro keskustelussa, jossa siirtomaavallan historia nähdään monimutkaisempana kuin pelkästään taloudellisen hyödyn tavoitteluna ja kapitalismin juurruttamisena.

Teoksen toinen keskeinen haaste liittyy haluun tarkastella monipuolisesti maantieteen olemusta suhteessa siirtomaavaltaan. Maantiede on »sekä käytännöllinen että populaari tieteenala», jonka käytännöt – matkustelu, valokuvaus, tutkimusmatkat, raportointi – ovat myös osuva keino kulttuurivaikutteiden ja imperialismin liittyvien asenteiden levittämisessä. Käytännöissään maantiede tulee konkreettisesti kosketuksiin paikkojen ja ihmisten kanssa niin valtakeskuksissa kuin periferioissaakin. Näin muodostuvat sosiaaliset suhteet ovat nekin osa »siirtomaavallan maantiedettä».

Teos koostuu johdannosta ja 17 luvusta, joista vastaa toimittajien lisäksi yhdeksän kirjoittajaa. Luvut on ryhmitelty viiteen osaan, joista ensimmäinen painottuu post-kolonialistisen tutkimuksen teoreettisiin ja käsitteellisiin kysymyksiin. Kirjoittajat käyvät läpi uusia kriittisiä lähestymistapoja orientalismin ja kolonialismin tutkimuksessa, kolonialismin suhdetta sosiaaliseen suupuolisuuteen sekä espanjalaisen orientalismin erityistä muotoa, jossa Marokko edustaa arabialaista kulttuuria eli »itää». Jaksossa korostuu Espanjan ja Marokon maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys ja siitä aiheutuneen vuorovaikutuksen erityinen historia. Tämä han-

kaloittaa espanjalaisen orientalismin vertailua ranskalaiseen tai brittiläiseen.

Teoksen toinen osa kuvailee Marokon pohjoisosassa sekä Atlantin rannikolla etelämpänä sijaitsevien Espanjan hallinnoimien protektoraattien historiaa (1912–1956) ja maantieteellisiä piirteitä. Jo termi protektoraatti kuvaa sitä ymmärrystä, jolla Euroopan maat pyrkivät oikeuttamaan siirtomaavaltansa Marokossa. Tehtävänä oli suojella Marokkoa, vaikka Espanjan näkökulmasta oli todellisuudessa kyse yhtä paljon omien etujen suojelamisesta muita siirtomaavaltajoja (ensisijaisesti Ranskaa, Englantia ja Saksaa) vastaan. Toisen osan päättää artikkeli, jossa tarkastellaan kiinnostavasti siirtomaavallan vaikutusta marokkolaiseen nationalismiin Espanjan protektoraateissa. Myös Marokossa siirtomaavaltalta on tuottanut vastavallan prosesseja, joista nationalismi on poliittisesti merkittävimpiä. Näkökohta on saanut varsin vähän huomiota Marokossa, jossa siirtomaavallan aiheuttamia »myönteisiä yllykkeitä» ei ole ollut poliittisesti sopivaa noteerata.

Kolmas osa luotaa erilaisten tieteellisten ja aatteellisten yhdistysten roolia Marokkoa koskevien orientalistidiskurssien tuottajina. Erityisesti tarkastellaan Madridissa vuonna 1876 perustetun Kuninkaallisen maantieteellisen seuran (Real Sociedad Geográfica) toimintaa. Jaksossa analysoidaan myös rodun, heimon ja luokan käsitteiden soveltamista marokkolaisen yhteiskunnan kuvailuun ja selittämiseen. Käsitteet ovat osa länsimaista »toiseuden» tulkintaa, ja sellaisina ne muokkaavat kuvaamaansa kohdetta yhtä paljon kuin kuvaavat sitä. Osan päättää Espanjan sisällissodan jälkeisten tapahtumien tarkastelu, jossa paino on Espanjan geopolitisessa visiossa ja sen imperialistisessa vireessä. Francon diktatuurikausi on teoksessa nimetty »imperialististen unelmien ja afrikanismin ajaksi», jolloin haave Espanjan suurvalta-aseman paluusta määritteli maan ulkopoliittisia pyrkimyksiä.

Neljännän osan kirjoittajat tarkastelevat Marokon aluetta ja yhteiskuntaa tiedon kohteena. Artikkeleissa käsitellään sekä tiedon tuottamista että tuotettujen kuvauksen ja mielikuvien levittämistä. Tarkastelu ei rajaudu vain tieteellisiin pidettäviin kuvauksiin (kartografia, tutkimukset, raportit), vaan mukaan on otettu myös populaareja arabialaisen maailman kuvauksia valokuvien, elokuvien, pilapiirrosten ja kuvataiteen muodossa. Espanjalaisen yhteiskunnan ennakkoluuloiset asenteet marokkolaista elämäntapaa kohtaan näkyvät erityisen selvästi juuri kansanomaisissa kuvauksissa.

Kirjan päättää viides osa, jossa tarkastellaan Espanjan »interventiopolitiikan» konkreettisia vaikutuksia Marokon pohjoisessa protektoraatissa. Jakson avaa artikkeli, jossa arvioidaan Marokon miehittämisen, suojelun ja hyödyntämisen politiikkaa yleisellä tasolla. Seuraavat luvut kohdentuvat siirtomaavallan aikaisen poliittis-hallinnollisen järjestelmän piirteisiin ja vaikutuksiin sekä aluesuunnittelun rooliin Marokon modernisoinnissa. Kirjan hajanaisimman jakson ja samalla koko teoksen päättää marokkolaiskirjoittajien kuvaus Espanjan luonnonvarapolitiikasta Marokossa.

Teos on espanjalais-marokkolaisen yhteistyön voimannäyttö ja hyvä esimerkki tuoreesta post-kolonialistisesta tutkimuksesta. Sitä voi varauksetta suositella

Euroopan eteläisen ulkorajan historiasta kiinnostuneille. Teos on arvokas myös lukijoille, jotka työskentelevät siirtomaavallan poliittisten ja kulttuuristen kysymysten parissa. Vaikka teos kaipaisi laajempaa yhteenvertävää artikkelia, ei kokonaisuutta voi moittia hajanaiseksi. Kirjan kiistaton vahvuus onkin kansainvälisillä foorumeilla hankalaksi polveutuneen teoreettisen keskustelun kuljettaminen Espanjan ja Marokon tapauksen läpi. Tulos on selkeä esitys, josta turhat keskustelurönsyt on riisuttu. Valitut teemat on havainnollistettu esimerkillisesti.

JOUNI HÄKLI

*Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos,
Tampereen yliopisto*